

บทความวิจัย

การจัดตั้งตลาดชุมชนเขากล่อม ตำบลวังไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร

The establishment of Khao Talam Community Market , Wang Phai Subdistrict ,
Mueang District , Chumphon Province

ปัทมา ลลิตวจิวงศ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พีระพงษ์ ภัคคีรี

บทคัดย่อ

พื้นที่ชุมชนเขากล่อม ตำบลวังไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร มีศักยภาพทางทรัพยากรที่โดดเด่น ทั้งการเกษตร การทำอาหารและขนมโบราณพื้นถิ่นที่หาากินยาก รวมถึงงานหัตถกรรมฝีมือที่สะท้อนภูมิปัญญาชาวบ้าน นอกจากนี้ยังมีถ้ำเขากล่อมซึ่งเป็นแหล่งธรรมชาติและประวัติศาสตร์ที่มีชื่อเสียง

คำสำคัญ; การจัดตั้งตลาดชุมชน ความเป็นไปได้ ความต้องการ รูปแบบและวางแผนชาวบ้านชุมชนเขากล่อม

บทนำ

ตลาดชุมชนเป็นศูนย์กลางการค้าขายของเกษตรกรและชาวบ้าน ชาวบ้านนำผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่ปลูกหรือผลิตเองไปแลกเปลี่ยนหรือขายในตลาด ตลาดชุมชนเป็นจุดเริ่มต้นของการแลกเปลี่ยนสินค้า กระจายสินค้าเกษตร ผู้ผลิตขนาดเล็กและบริการระหว่างชุมชนมาอย่างยาวนานสามารถเข้าถึงผู้บริโภคโดยตรงมีผลต่อการสร้างงาน สร้างรายได้

1. นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

2. อาจารย์ที่ปรึกษาการวิชาการค้นคว้าอิสระ ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต

และต่อมา มีการขยายตัวในระดับภูมิภาคและกลายเป็นแหล่งศูนย์รวมเศรษฐกิจชุมชน โดยตรง ตลาดชุมชนในประเทศไทยมีรากฐานมาจากวิถีชีวิตของคนไทยที่มีความเข้มแข็งและหลากหลาย มีความเกี่ยวข้องเกี่ยวพันอย่างใกล้ชิดกับคนในชุมชนด้วยกัน ต่อมา รัฐบาลไทยเริ่มมีการส่งเสริมการพัฒนาตลาดชุมชนอย่างจริงจัง โดยผ่านโครงการพัฒนาตลาดชุมชนเน้นการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้ชุมชนสามารถจำหน่ายสินค้าโดยตรงและยังน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 ในปัจจุบัน ตลาดชุมชนในหลายพื้นที่ของประเทศเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ ยังมีความสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่เป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ที่เน้นการนำเสนอวิถีชีวิต ความเป็นอยู่และวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น ทำให้นักท่องเที่ยวสัมผัสถึงธรรมชาติบริบท ประสบการณ์ต่างๆ ในท้องถิ่นได้อย่างใกล้ชิดเป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวในระยะยาว ในภาคใต้เป็นพื้นที่เกษตรกรรมเป็นแหล่งปลูกพืชเศรษฐกิจ มีความอุดมสมบูรณ์ในหลายๆด้านแต่ก็มีปัญหาการเข้าถึงตัวของประชาชนในหลายพื้นที่ ผู้ประกอบการรายย่อยและชาวบ้านในพื้นที่ชุมชนชนบท มีปัญหารายได้และการว่างงาน ศิลปะวัฒนธรรมของคนรุ่นเก่าขาดความรู้ความเข้าใจและเริ่มสูญหายไป ส่วนจังหวัดชุมพรเป็นจังหวัดเล็กๆ ไม่ใช่แหล่งท่องเที่ยวและเป็นแค่ทางผ่านลงสู่ทุกจังหวัดของภาคใต้ ตลาดชุมชนมีประมาณ 10 แห่ง กระจายบดบังไฟตัวอยู่ในแต่ละอำเภอ ตำบลวังไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร ในตำบลวังไผ่ มีทั้งหมด 13 หมู่บ้าน ส่วนชุมชนเขาถล่มเป็นหนึ่งในตำบลวังไผ่ ซึ่งมีประชาชนรวมประมาณ 1,256 คน เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บนพื้นที่เนินเขาสลับที่ราบ โดยชื่อเขาถล่ม มีถ้ำในถ้ำมีเหว มีหินงอกหินย้อยมีน้ำไหลตลอดทั้งปี เป็นธรรมชาติและความเป็นมาที่ยาวนาน น่าท่องเที่ยวและเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจมากๆ คนในชุมชนทำอาชีพหลัก คือเกษตรกร ทำไร่ ทำสวน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้งตลาดชุมชนเขากล่อม ตำบลวังไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร
2. เพื่อศึกษารูปแบบและความต้องการของชุมชนเขากล่อม ตำบลวังไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร
3. เพื่อวางแผนและเสนอแนวทางการจัดตั้งตลาดชุมชนเขากล่อม ตำบลวังไผ่ อำเภอเมือง

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตเนื้อหา: ศึกษาบริบทความเป็นไปได้และความต้องการรูปแบบตลอดจนเสนอแนวทาง นำไปสู่การวางแผนการจัดตั้งตลาดชุมชนเขากล่อม

ขอบเขตพื้นที่: ศึกษาครั้งนี้ได้กำหนดเฉพาะพื้นที่ หมู่ที่ 5 ชุมชนเขากล่อม ตำบลวังไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร

ขอบเขตประชากร: กำหนดกลุ่มตัวอย่างในชุมชนเขากล่อม จำนวน 5 คน

ขอบเขตเวลา: ตั้งแต่เดือนกันยายน 2567 ถึงเดือนพฤศจิกายน 2567

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ประโยชน์ด้านสังคมและเศรษฐกิจ สามารถเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจให้แก่คนในชุมชน สร้างรายได้ให้กับผู้ค้ารายย่อย เสริมอาชีพคนว่างงาน ลดการพึ่งพาสินค้าภายนอก และในพื้นที่มีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างคนในชุมชน
2. ประโยชน์ด้านวิชาการ สร้างองค์ความรู้ใหม่ในการบริหารจัดการตลาด นำไปสู่การสร้างต้นแบบในการพัฒนาตลาดชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ
3. ประโยชน์ด้านนโยบาย สามารถเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายท้องถิ่น ผลการวิจัยอาจสนับสนุนการกำหนดยุทธศาสตร์ขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

4.ประโยชน์ด้านการปฏิบัติ ฝึกฝนทักษะการจัดการ การทำธุรกิจรายย่อยและวางแผนของผู้ค้ารายย่อยและประชาชนในพื้นที่ การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สมชาย วิจิตรงาม (2559, หน้า 210-214) ตลาดชุมชน หมายถึง เป็นกลไกที่สำคัญที่ช่วยให้ชุมชนมีรายได้เพิ่ม จำหน่ายสินค้าพื้นบ้าน

ปริญญา นาคเสน (2552, หน้า 77-85) การจัดตั้งตลาดชุมชน หมายถึง เป็นวิธีการที่ช่วยความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจของชุมชน โดยเน้นการส่งเสริมให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้

นริศรา วงศ์นาค (2563, หน้า 65-80) ระบุว่าเศรษฐกิจชุมชน ควรเน้นการสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรท้องถิ่นและวัฒนธรรม

พัชรินทร์ สิริสุนทร (2550, หน้า 19) สรุปว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่คนในชุมชนพื้นที่นั้นๆ มีความรู้ความเชี่ยวชาญประสบการณ์ได้รับการถ่ายทอดมารุ่นสู่รุ่น

อมรเทพ กิรติพงศ์ (2548, หน้า 85-110) เน้นชุมชนเป็นศูนย์กลางสนับสนุนให้ชุมชนใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น

- 1.การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่สร้างมูลค่า
- 2.การสร้างอาชีพและส่งเสริมธุรกิจขนาดเล็ก
- 3.การพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน
- 4.การลดความเหลื่อมล้ำระหว่างชุมชนชนบทและเมือง

นิคม จันทรวาทูร (2545, หน้า 120-140) การพัฒนาแบบพึ่งพาตนเอง ลดการพึ่งพาภายนอก โดยใช้คนในชุมชนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาและมีบทบาทหลัก

คณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2542, หน้า 15-35) เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและพัฒนาประเทศให้มีความยั่งยืน เน้นการพึ่งพาตนเอง ความพอเพียงและสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและสังคม

สุรชัย ปานศิริ (2553, หน้า 30-65) เศรษฐศาสตร์ชุมชนมุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจในท้องถิ่นผ่านการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน กระจายรายได้ภายในชุมชนและการสร้างความร่วมมือในการพัฒนาเศรษฐกิจ

ศุภกร วงศ์สมบูรณ์ (2557, หน้า 40-75) การพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น มีขั้นตอนดังนี้

1. การตรวจสอบทรัพยากรท้องถิ่นที่มีอยู่ในพื้นที่เป็นขั้นตอนแรก
2. การพัฒนาโครงสร้างหรือปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชน
3. การสนับสนุนการผลิตสินค้าหรือบริการในท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์ของชุมชน
4. สร้างความร่วมมือและเครือข่ายระหว่างคนในชุมชนและธุรกิจขนาดเล็ก

ไพโรจน์ ไตรสวัสดิ์ (2560, หน้า 42-50) เป็นการจัดการทรัพยากรและของเสียหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ ไม่ทำให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม 3 ลักษณะ คือ

1. การออกแบบผลิตภัณฑ์ให้สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ เช่น การรีไซเคิล
2. การลดการทิ้งของเสีย แปรรูปของเสียใหม่เป็นวัตถุดิบใหม่หรือออกแบบผลิตภัณฑ์ที่สามารถถอดแยกและรีไซเคิลได้ง่าย
3. การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนและมีประสิทธิภาพ

ธีรพันธ์ อภิจันทร์ (2555, หน้า 45-70) การพัฒนาที่ยั่งยืนเน้นการสร้าง ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ โดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และปรับปรุงเทคโนโลยีที่ลดการใช้พลังงาน พัฒนารักษาสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ

อรนินทร์ สพโชคชัย (2538, หน้า 2) การมีส่วนร่วม เป็นการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในหมู่บ้าน มีส่วนร่วมในการดำเนินงานหรือกิจกรรมการพัฒนาชุมชนที่ ประชาชนยินดีมาร่วมและประชาชนร่วมรับประโยชน์ร่วมกัน

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ

ข้อมูลปฐมภูมิ: ศึกษาเอกสารเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ หนังสือราชการแผนพัฒนา ท้องถิ่น ประวัติรายงานของชุมชนในตำบลและข้อมูลจากเทศบาลตำบลวังไผ่และ แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ข้อมูลทุติยภูมิ: การใช้แบบสัมภาษณ์ โดยมีโครงสร้างแบบกึ่งโครงสร้าง กำหนดกลุ่ม ตัวอย่างจำนวน 5 คน มี 15 ประเด็นคำถามที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อให้ ได้ข้อมูลที่เจาะจง ตรงประเด็นต่อความเป็นไปได้ในการจัดตั้งตลาดชุมชน ความต้องการ รูปแบบตลอดจนการวางแผนเสนอแนวทางการจัดตั้งตลาดชุมชนในพื้นที่ชุมชนเขาถล่ม อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

หลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แล้วนำข้อมูลที่ได้มาทำให้เป็น ระเบียบ โดยเริ่มจากการอ่านเพื่อความถูกต้องครบถ้วนให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ของการวิจัยและนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อสรุปผล อภิปรายผลการวิจัยและ

ผลการวิจัย

การจัดตั้งตลาดชุมชนเขากลุ่ม ตำบลวังไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร

- 1.ความเป็นไปได้ในการจัดตั้งตลาดชุมชน มีความเหมาะสมสำหรับการจัดตั้งตลาดชุมชน ทั้งในด้านทำเลที่ตั้งซึ่งอยู่ใกล้แหล่งชุมชนและการคมนาคมสะดวก สินค้าท้องถิ่นมีความหลากหลาย เช่น ผลผลิตทางการเกษตร สินค้าแปรรูปและงานหัตถกรรม นอกจากนี้ ชุมชนยังมีทรัพยากรบุคคลที่พร้อมสนับสนุนกิจกรรมในตลาด รวมถึงความร่วมมือจากหน่วยงานท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม ยังต้องดูประเด็นเรื่องงบประมาณและการจัดการ โครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น เพื่อให้ดำเนินการเป็นไปได้อย่างจริงจัง
- 2.รูปแบบและความต้องการของชุมชนเขากลุ่ม ชุมชนต้องการตลาดที่มีรูปแบบเรียบง่าย และสะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่น โดยชาวบ้านต้องการพื้นที่ค้าขายที่รองรับผู้ค้าในชุมชนได้เพียงพอ พร้อมพื้นที่จอดรถและจุดบริการสำหรับนักท่องเที่ยว แต่ยังมีข้อเสนอให้ตลาดชุมชนมีการจัดกิจกรรมเสริม เช่น การแสดงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น การจัดอบรมเกี่ยวกับสินค้าชุมชน เพื่อดึงดูดผู้ซื้อและนักท่องเที่ยว
- 3.ความต้องการด้านโครงสร้างและบริการของตลาดชุมชน สามารถรองรับผู้ค้าหลากหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มเกษตรกร ผู้ประกอบการรายย่อย และกลุ่มวิสาหกิจชุมชน การออกแบบตลาดควรมีการสร้างแผงลอยที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ และมีสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน เช่น น้ำ ไฟฟ้า พื้นที่จัดการขยะถังแยกขยะแต่ละประเภท และจุดพักผ่อนแต่อย่างไร ชุมชนต้องการให้มีการส่งเสริมการตลาดผ่านสื่อออนไลน์ควบคู่กับการขายในตลาด เพื่อเพิ่มโอกาสในการจำหน่ายสินค้า
- 4.แนวทางการวางแผนจัดตั้งตลาดชุมชน คือ ระยะเวลาเตรียมการศึกษาความต้องการเพิ่มเติม และจัดตั้งคณะกรรมการชุมชน การดำเนินการจัดระดมทุน หางบประมาณและฝึกอบรมผู้ค้า และมีการติดตามประเมินผล เพื่อแก้ไขปรับปรุงตลาดชุมชนให้ตอบ โจทย์ความ

ต้องการของชุมชน ทั้งนี้ การดำเนินการต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่น

สรุปผลการวิจัย

1.ความเป็นไปได้ในการจัดตั้งตลาดชุมชนเขากล่อม ตลาดชุมชนในพื้นที่นี้ควรมีลักษณะพิเศษ คือ

1.1 ตลาดควรมีสินค้าแบบพื้นบ้าน

1.2 ควรมีโซนที่เปิดให้คนในชุมชนได้มาขายของราคาถูกและเข้าถึงง่าย อีกอย่างควรมีการโปรโมชั่นพิเศษ ที่ลูกค้ารู้สึกว่าได้ของคุ้มกว่าซื้อในห้าง

1.3 อยากให้ตลาดมีที่จอดรถสะดวก มีโซนสำหรับของกินเล่นที่กินได้เลย

1.4 ครบมีสินค้าแบบครบครัน ทั้งของกินของใช้ในบ้านที่เราไม่ต้องไปหาที่อื่นแต่ก็เน้นว่าต้องราคาถูกกว่าในห้างและมีคุณภาพที่ดีที่ไว้ใจได้

1.5 อยากให้มีบรรยากาศที่น่าสนใจ มีมุมถ่ายรูป มีกิจกรรมในตลาด อาจมีดนตรีสดหรือมีพื้นที่ให้คนรุ่นใหม่มาแสดงฝีมือความสามารถ

1.6 ความพร้อมหรือทักษะ อาจยังไม่มีความพร้อม 100% เพราะคนในชุมชนยังไม่มรประสบการณ์มากนัก แต่ถ้ามีการช่วยเหลือหรือจัดทีมที่มีทั้งคนในชุมชนและเจ้าหน้าที่ที่มีประสบการณ์มาร่วมกันช่วยในการจัดตั้งและการบริหารจัดการ

2.รูปแบบและความต้องการ ควรมีสินค้าหัตถกรรม ทำด้วยวัสดุธรรมชาติในชุมชนเป็นเอกลักษณ์เพราะทำด้วยฝีมือและสะท้อนวัฒนธรรมท้องถิ่น ตลาดชุมชนควรจัดให้มีกิจกรรมพิเศษการแสดงพื้นบ้านสืบสานวัฒนธรรมทำให้บรรยากาศในตลาดชุมชนดูมีชีวิตชีวามากขึ้นและเกิดความสนุกสนาน สร้างความสัมพันธ์กัน ตลาดควรมีพื้นที่กว้างโล่ง มีการตกแต่งให้ดูแบบดั้งเดิม ส่วนวันที่ควรจะเป็น วันเสาร์ เวลาช่วงบ่ายถึงค่ำ คนมาเดินเที่ยวบรรยากาศได้ไม่ร้อน

3.การวางแผนเสนอแนวทาง ควรมีคณะกรรมการชุมชน เพื่อดูแลการบริหารตลาด กำหนดกฎระเบียบ คณะกรรมการ ควรจะเป็นผู้นำชุมชนหรือชาวบ้านที่มีความสามารถ มีประสบการณ์ในการบริหารจัดการและมีเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานท้องถิ่นมาช่วยดูแล ประชาสัมพันธ์ จัดการอบรมให้ความรู้และอำนวยความสะดวกต่างๆ

อภิปรายผล

1.ผลการวิจัย พบว่าความเป็นไปได้ในเชิงพื้นที่และทรัพยากรอยู่ในระดับดีมาก เนื่องจากมีทำเลที่เข้าถึงง่าย สินค้าเกษตรในพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ ข้อมูลนี้สอดคล้องตามแนวคิดของ นักรทพิชญ์ นาถสุภา (2448, หน้า 21) ระบุว่าวัฒนธรรมชุมชนมีการผสมผสานมุมมองต่างๆ เพื่อเข้าใจการพัฒนาชุมชนในเชิงลึก ความพร้อมของชุมชน

ชาวบ้านแสดงความต้องการสนับสนุนตลาดอย่างชัดเจน โดย 90% ของผู้ให้สัมภาษณ์ ระบุว่าความเข้าร่วมทั้งในฐานะผู้ขายและผู้ซื้อ ผลลัพธ์นี้สอดคล้องกับทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังที่ ยูวัฒน์ (2526, หน้า 22) ที่ระบุว่า เรื่องการพัฒนาชุมชนผ่านการมีส่วนร่วมของประชาชน

ความท้าทายที่ต้องแก้ไข แม้ว่าชุมชนจะมีศักยภาพแต่ยังขาดความเชี่ยวชาญในการบริหารจัดการตลาด เช่น การจัดพื้นที่ การควบคุมราคาและการประชาสัมพันธ์ ซึ่งอาจมีการอบรมหรือการสนับสนุนจากหน่วยงานท้องถิ่น

2.ผลการวิจัย พบว่ารูปแบบและความต้องการของชุมชนเขาดลุ่ม ชุมชนต้องการตลาดที่เน้นการจำหน่ายสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์พื้นบ้านที่มีความเป็นเอกลักษณ์ รูปแบบที่ชุมชนเสนอเน้นความเรียบง่าย การใช้พื้นที่เปิดโล่ง

3.ผลการวิจัย พบว่าชุมชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนตั้งแต่การวางแผน การบริหารจัดการ ไปจนถึงการติดตามผล การสร้างตลาดชุมชน กล่าวว่า ศิริพร สังข์ทอง (2562, หน้า 25-30) เสนอว่าตลาดควรสะท้อนอัตลักษณ์ชุมชน สร้างจุดขายที่โดดเด่น

ข้อเสนอแนะ

1. ควรใช้สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น เช่น การออกแบบหลังคาแบบจั่วหรือการประดับด้วยลวดลายที่สะท้อนวัฒนธรรมของชุมชน
2. จัดกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับชีวิตดั้งเดิม เช่น การเล่าเรื่องประวัติของเขากลุ่มหรือเส้นทางท่องเที่ยวธรรมชาติในพื้นที่
3. เปิดโอกาสให้ชาวบ้านทุกกลุ่ม เช่น ผู้สูงอายุ เยาวชนหรือผู้ผลิตสินค้าในพื้นที่มีส่วนร่วมในการเสนอไอเดียและจำหน่ายสินค้า
4. จัดให้มีการเก็บข้อมูลความพึงพอใจของผู้ค้าและผู้ซื้อ รวมถึงนักท่องเที่ยว
5. พ่อค้าและแม่ค้า ควรจะเป็นชาวบ้านในชุมชนเขากลุ่มเท่านั้น
6. พ่อค้าและแม่ค้า ควรแต่งกายพื้นบ้านให้ดูสร้างสรรค์และสวยงาม

เอกสารอ้างอิง

กรมการพัฒนาชุมชน. (2555). แนวทางการดำเนินงานชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี

กองแผนงาน กรมการพัฒนาชุมชน. (2561). คู่มือบริหาร โครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี.

จรัญญา คงเพชร. (2563). ความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน: กรณีศึกษา ตลาดน้ำท่าคา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการพัฒนาสังคม), คณะการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ชร สุนทรายุท. (2554). ปรัชญาการบริหารจัดการ. (พิมพ์ครั้งที่ 1).
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เนติกุลการพิมพ์.

สโรบล มนตรีรักษ์. (2564). ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม
โครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี: กรณีศึกษา หมู่บ้านวัฒนธรรมไทดำ บ้านนา
ป่าหนาด อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย. วิทยุรัฐศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย